

Катерина ТОДОРСКА

НЕКОЛКУ ДОКУМЕНТИ ЗА „АРОМАНСКОТО СТУДЕНТСКО ДРУШТВО“ ОД БУКУРЕШТ

Средината и крајот на 19. век во македонската историја, меѓу другото, е познат како период во кој интензивно се воделе борби за влијание и интерес на различни пропаганди среде македонското население. Така, покрај најнастојчивите пропаганди, како грчката, бугарската и српската, се појавила и романската. Меѓутоа, уште со првите настапи на романската пропаганда претставниците на грчката се обиделе да направат нејзина опструкција. Тоа било правено со цел влашкото православно население, кое дотогаш учело во грчки училишта и ја практикувало грчката црква да не се оддели од грцизмот. Ваквата борба за Власите особено се засислила по создавањето на бугарската Егзархија во 1870 год. и отворањето на бугарски православни цркви во Македонија, при што грчката црква изгубила голем број верници. Така, плашејќи се дека со нејзиното влијание, романската пропаганда ќе го постигне истиот ефект како и бугарската, грчките пропагатори вложувале големи напори за оспорување на романскиот карактер на Власите во Македонија. На тоа му помагала и разединетоста среде Власите (Цинцари, Аромани, Куцо Власи), меѓу кои имало и такви што се прокламирале како Грци, а децата ги школувале во грчки школи.

Првите посериозни продори на романската пропаганда во Македонија се забележани во 1864 година, кога на 2-ри јули во с. Трново, Битолско било отворено „првото романско училиште на југот од реката Дунав“.¹ Потоа следиме експанзија на романското присуство во повеќе места во Македонија, каде што живеело влашко население, а „кон крајот на 19. и првите четири десетлетија на 20. век бил забележан: 1) Македонија со главните центри Битола (Монастир), Магарево, Трново, Нижо Поле, Гопеш, Маловиште, Крушево, Охрид, Јанковец, Го-

¹ Adina Berciu-Draghicescu, Romanii din Balcani, cultura si spiritualitate, sfarsitul secolului al xix-lea inceputul secolului al XX-lea, A colaborat: Petru Danila, Editora Globus, Bucurest, 1996, 42.

ра Бјала, Долна Бјала, Каливе Исток, Влахо Клисуре, Невеска, Блаца, Ресен, Белкамен, Псодери, Негован, Хрупишта, Грамошта, Москополе, Пљаса, Каливе Јаркан, Лунка, Бирислав, Ошани, Црна Река, Купа, Хума, Верија, Кокинопло, Рамно, Турија, Порина, Пешкопеја, Мумулишта итн. Во ориенталниот дел на Турција се спомнуваат и градовите Серез и Џумаја, Мелник и селата Рамно, Порој, Разлог“.² Успехот бил поврзан, пред сè, со името и делото на Апостол Маргарит, кој бил првиот инспектор за романските училишта во Македонија, што придонесло „На 12-ти септември 1878 год. по наредба бр. 303 на големиот Везир Савфет-Паша на Ароманците им било одобрено да имаа училишта на свој јазик. Во залагањето и издавањето на овој акт најважна улога одиграл професорот Апостол Маргарит... Оваа наредба ќе биде соопштена со посебен документ бр. 30 од валијата во Солун и документ бр. 50 од валијата во Јанина“.³

Кон интензивниот влез на романската пропаганда во Македонија, непријателски била расположена грчката власт, која својот револт го покажувала преку прекинувањето на официјалните контакти со Романија. Образложението било дека „Романија го поддржуваше националното движење на балканските Ароманци потпомагајќи го не само со материјална помош, туку и со дипломатска активност. ...Во повеќе наврати, како резултат на грчкото малтретирање и убиствата на Ароманците, односите на Романија со Грција беа прекинати меѓу 1887-1888, 1892-1896 и 1906-1911 год.“⁴

Секако, во голем дел од овие активности на романската пропаганда во Македонија учествувало и т.н. „Ароманско културно друштво“⁵ основано на 23-ти септември 1879 год. во Букурешт. Неговата улога била да ги анимира Власите од Македонија за добивање материјална помош за школување во Романија, за отворање романски училишта во Македонија, за одржување културни манифестации во чест на романски празници и дејци итн. Благодарение на тоа, „во 1905 год. по многубројните барања, поплаки и поддржани интервенции, султанот ќе ја одобри царската наредба Ираде, со која се признава романскиот народ од Турција. Одлагана во повеќе наврати, оваа наредба беше објавена

² Исто, 21. Цитирано според Националните историски централни архиви Фонд Министерство за образование и јавни работи. Vol. 976 (1871). Ф. 11.

³ Исто, 44.

⁴ Исто, 24.

⁵ Во оригинал „Societatea di Culture Macedo-Romane“. На обработувањето на историјатот на ова Друштво се посветил и Gheorghe Zbucnea, O istorie a romanilor din Peninsula Balkanica (sekolele XVIII-XX), Bucuresti, 1999, 303. Во изборот документи „Romanii de la Sud de Dunare“ Documente, Coordonata de: prof. univ. dr. Stelian Brezeanu, dr. Gheorghe Zbucnea, Bucuresti 1997, 400, се наоѓаат мал дел од документите на Друштвото.

на 9/22 мај 1905 год. во пресрет на романскиот национален празник“.⁶ Тоа Ираде било причина за последното прекинување на грчко-романските официјални контакти.

Паралелно со „Ароманското културно друштво“, во Букурешт во 1899 година било основано и т.н. „Ароманско студентско друштво“. Најстарите документи кои се чуваат во Државниот архив на Романија датираат од 1911 до 1939 год. и покажуваат голема поврзаност на Студентското друштво со „Ароманското културно друштво“, а преку него и со официјалните романски власти. Досието содржи многубројни записници од седниците организирани од Друштвото за избор на претседателство, за избор на членови за верификациони комисији, именски листи и табели на аромански студенти. Исто така, во досието забележливо место имаат и документите со приватна содржина на членовите, потоа барањата за материјална помош и сместување на студентите од Македонија итн. Но, од нивната содржина може да се проследи и меѓусебниот однос на членството, кој често придонесувал и за создавање на одделни асоцијации со мали промени во именувањето или местото на седиштето.

Иако основано кон крајот на 19 век, првиот документ од првото досие на „Ароманското студентско друштво“ носи датум од 12-ти ноември 1911 год., а според меморандумот тоа се именуvalo како

Societatea
Studentilor
Macedo-Romani
Calea Rahovei No. 29
Bucuresti

Последниот документ кој го поседуваме е од 20-ти јануари 1939 год., а последен претседател бил Белба Ст.

*

* *

Досие 1

Док 1

Ароманско студентско друштво Букурешт 12 Ноември 1911 год.
ул. Раховеи бр. 29
Букурешт

Записник

Состанокот се отвори под претседателството на г-динот П. Тофа, присутни беа еден голем број студенти. Меѓу другото, кажа г-ди-

⁶ Исто, 48.

нот претседател во воведниот збор, зошто е свикан состанокот, за да биде избрана заедничка комисија за верифицирање, ова е причината, се пристапи кон избор на Комисијата за верификација меѓу членовите и се избраа следниве господа студенти:

Од страна на Комитетот беа присутни:

Константинеску Петре со 14 гласа

Смика Николае со 12

од 19 гласачи

Јонеску М. Наум со 11

Се донесе одлука генералниот избор да се направи на ден недела 20 ноември во 2 часот.

Седницата се затвори во 10 часот навечер.

Секретар

Г. Маџиари (нечитко)

(на крајот на документот има нечитки своерачни потписи на учесниците на состанокот)

Преседател

Петре Тофа

Досие 2

Док. 5

Ароманско студентско друштво
Ул. Раховеи бр. 29

Букурешт, 7 Април 1928

Господине Директор,

Имаме чест да ве замолиме да благоволите и објавите во вашиот ценет весник во вашата рубрика „СТУДЕНТСКИ“ следново:

„Македонското студентско Друштво си избра нов Управен Комитет за 1928/29 год. како што следува: претседател Таке А. Зарма, потпретседател Стере Дулиу и Г. Папасису, генерален секретар Тони Чунети, благаяник касиер Хр. Папуцану, секретар за состаноци Виорел Сдрула, цензор Д. Гарибалди и Г. Даламетра.“

Благодарејќи ви за гостопримството кое Ќе благоволите да им го укажете на погоренапишаните редови примете ја Ве молам нашата особена почит и консидација.

Претседател

Таке Зарма

До неговата висост

Господинот Директор на весникот

Генерален секретар

С. Дулиу

1. Универзум

2. (нечитко)

3. Сегашност

4. Македонија

Досие 2

Док 3

Ароманско студентско друштво
од зад граница

Господине претседателе,

Студентите Романо-Македонци од преку граница собрани на ден 18 ноември о.г. и расправајќи за пасивната активност на последните комитети и Друштвото на акедонските студенти, несогласувањата како и нивната незаинтересираност за интересите на нашите браќа од Македонија донесоа одлука да создадат ново друштво врз нови основи со името Друштво на Романо-Македонски студенти од зад граница. Со едногласен избор од 40 членови беше избран комитетот како што следува:

Претседател Ксифта Ѓорѓе

Заменик претседател Мичибуна М. Хондросом

Генерален секретар Гиџеа Иоан

Цензори Таке К, Хаџибера З., Мамали

Секретар на седницата Скрима Леон

Благајник Сдрула Виорел

Библиотекар Папазису Г.

Ве молиме г-дине претседател да ги имате предвид погореизнесените и во исто време примете ја нашата искрена почит и лојалност што ја искажуваме кан Вас.

Претседател

Генерален Секретар

Гиџеа Иоан

До неговата висост

Господинот Претседател на секцијата на студентите „Братство“
(ФРАТИЛИА)

Досие 3

Док. 4

Ароманско студентско друштво
од зад граница
18 Ноем 1928

Почитуван господине Директор,

Имаме чест да Ве замолиме да благоволите, да објавите во колоните на Вашиот ценет весник барањето кое следува:

Подолу потпишаните романо-македонски студенти од државата, со родители во Македонија, целосно свесни за нашата улога и нашето постоење, се реорганизираме во едно ново друштво врз солидни бази, со името „Романо-македонско студентско друштво од зад граница“.

Се повлекохме од секцијата на оние самобенсисани, кои се преокупирани од нивните лични интереси, создавајќи ја секцијата на оние вистински гладни, на оние искрени во душата, бидејќи повикот на болка од нашите браќа од Македонија не ни дозволува да ја задушиме незаинтересираноста на оние кои си ја забораваја нивната цел. Прилагодени од цивилизациското сонце и зајакнати од работливите зраци, тргнавме по еден тежок пат, но тие ќе ни ја оправдаат победата. Тргнавме со гордост и верба во победата на нашите национални идеали решени да ги отстраниме сите препреки кои ќе ни се препречат. Често повторуваните барања за спас на нашите родители немаа одек во ладните души на оние кои ги слушаа, иако требаше тие да ги потресат.

Редици на солзи пролеаја нашите родители, и ниту еден збор за нивна утеха, ниту еден збор за нивно охрабрување за да им се олесни судбината. Истата скептична насмевка и израз ја гледаме во лицата на оние што требаше нив да ги утешат, а кои требаше да им испратат зборови за охрабрување.

Нивната слобода за развој како народ, која што ние ја бараме денес, тие што имаат право да им го дадат не е и не може да биде само израз на нашите денешни барања. Во нив не е опфатено само нашето повторно барање на нас живите. Во тие барања се опфатени и надежите на сите мртви, и тие чекаат сите квалитети и саможртви што ги направиле за нивниот народ и јазик да бидат пример за храброст за нас, нивните потомци.

За тоа ние само сакаме да слушаме зарипнати гласови од главите запалени со многу проблеми, туку обединети заедно во едно душевно единство да се бориме без страв од последиците, за да бидеме способни да го носиме името кое ни го оставија нашите прадедовци.

Ќе издадеме еден весник за националната култура кој ќе содржи и делови напишани на аромански дијалект и еден поголем број ќе испраќаме бесплатно во Македонија. Потоа, на летниот училишен одмор ќе организираме екскурзии во целата држава како и една голема екскурзија во Македонија на која мислиме дека ќе учествуваат многу наши браќа од тука, од државата, за да се запознаат поодблизу со нашите души. Целта на нашето здружение е толку света и убава што мислиме дека сите добри Романци ќе ги разберат убавите чувства од кои сме поттикнувани, ќе ни биде дадена целосно маретијална и морална поткрепа, и нема да остават нашата енергија, која се бори за еден идеал, со било колку саможртви, да се распрсне по ѕидовите на

незаинтересираноста.

Примете ве молам многупочитуван г-дин директор нашето посебно почитување и покорност.

Претседател
Ксифта Ѓорѓе

Генерален секретар
Ѓицеа Иоан

печат

имиња

Тале, Хаџибира, Зарма, Ѓицеа, Микибуна, Мамели, Криту, Караташу, Бајдавела, Патаѓиута, Ифанди, Хондрусон, Дабо, Папазису, Скрама, капсали, Кикма Аида, Здула В., Здрула Н., Исаија И., Манафи, Константинеску, Сперанца, Константинеску Г., Чицеа Г., Хаџи-Марија, Самаринеану И., Самаринеану Х., Тулиу П., Роибаши П., Роибаши С., Роибаши И., Зарма Т.⁷

Досие 4

Док. 8

Ароманско студентско друштво Букурешт 30 ноември 1938
Признато од Универзитетскиот Сенат
Бр. 75

Господине Министре,

Имаме чест да Ве запознаеме во оригинал, тука потврдените училишни свидетелства кои побараа стипендии од Министерството за образование. Преку оваа потврда:

1. Куколи Георги
2. Бува Георге
3. Кочопери Апостол
4. Теди Клеанте
5. Самара Георге
6. Присти Т. Георге
7. Мија Киријакула

Претседател
нечитко

Секретар
Г. Делба

⁷ Зарма се среќава два пати меѓу потпишаните, а последниот потпис е допишан со рака.

Досие 4

Док. 36

Ароманско студентско друштво Букурешт 6 октомври 1938
Признато од Универзитетскиот Сенат
Бр. 48

Господине Ректор,

Имаме чест да Ве замолиме да благоволите и го одобрите повторното отворање на прибежиште (камин-К.Т) „Проф. Н. Јорга“ сопственост, каде се сместени сите романски студенти од преку граница, кои немаат материјални средства.

Во исто време Ве известуваме, дека во погореспомнатото прибежиште престојуваат околу 110 (сто и десет) студенти кои потекнуваат од подолуспомнатите држави:

1.	Македонија	Грчка	64
2.	“	Бугарска	10
3.	“	Српска	12
4.	“	Албанска	8
5.	“	Добруџа - Кадрилате	15
6.	“	Тимок	2

Што се однесува до фондот со кој располага прибежиштето, имаме само една годишна помош од 100.000 (сто илјади) леи, и од страна на Друштвото преку Министерството за национално образование, со кои се управува ова прибежиште.

Примете ја, Ве молам, г-дине Ректор, нашата длабока почит, која Ви ја искажуваме.

Претседател
В. Гусари

Секретар
Трајан Бацу

На неговата Висост
Г-динот Ректор на Универзитетот од Букурешт.

Досие 4

Док. 48
Бр. 38

Букурешт 6 јули 1938

Друштвото бара пари од Министерот за купување дрва за затоплување на прибежиштето.

Досие 4

Док. 86

Записник

Подолупотпишаните студенти членови на Македонско романското друштво, легално конституирано и признато од почитуваниот Универзитетски сенат од 15 февруари о.г. (1938) собрани денес на 27 февруари 1938 год. на состанокот на Друштвото, на Генералното собрание пристапивме кон избор на нов Комитет за 1938/39 година. Како последица на исполнетите формалности беа донесени и избрани следниве:

Претседател Зеана Јон студент на Факултетот по медицина

Подпретседател Панза Леонида и Гизари Н.

Генерал секретар Морару Т. Ѓеорѓе

Благајник Попеску Спиру

Сметководител Бацу Трајан

Библиотекар Бони Аристотел

Помошник библиотекар Пердики Ѓеорѓе

Сенатор на седница Тегујани Ѓорѓе

Изборот помина во најдобар ред и мирно, почитувајќи го договореното во процедурата на Универзитетскиот закон и не се појави ниту една дискусија од страна на членовите на Друштвото.

Следуваат потписите на 85-те студенти присутни на седницата, согласно регистарот на Генералното собрание.

Досие 4

Ароманско студентско друштво Букурешт 20 јануари 1939

Признато од Универзитетскиот Сенат

Бр. 88

Господине Претседателе,

Друштвото на Ароманските студенти има чест да Ве извести за следново:

Министерот за национално образование донесе одлука стипендиите на студентите од преку граници да бидат префрлени во Ректоратите на факултетите.

Со оваа одлука се создава за студентите Аромани една многу критична ситуација, нивните материјални интереси се тешко погодени. Како последица на оваа одлука, нашата менза ќе биде затворена, а

примањето на стипендиите преку Ректоратите ќе се изведува со задоцнување. Нашите студенти, кои имаат живеалишта преку границите од каде поради новиот режим на курсната разлика, не можат да примат ниту една материјална поткрепа се приморани да дојдат во мизерна материјална ситуација.

Поради овие причини, г-дине Претседателе, ароманските студенти Ве молат, преку нашето друштво да интервенирате кај Министерот за национално образование да ја земат предвид специјалната ситуација на нашите студенти и со тоа се врати одлуката која била претходно донесена.

Примете Ве молам г-дине претседателе нашата почит.

Претседател
Белба

Секретар
Морару

До неговата висост
Претседател на Ароманското културно друштво